

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Gramotnosti.pro život
Učíme v souvislostech

Systemový projekt OP VVV PPUČ

**KOUBKOVÁ & KOUBEK.
ČTENÁŘSKÁ
GRAMOTNOST VE VÝUCE –
2. STUPEŇ ZŠ**

PPUČ
Gramotnosti.PRO
2019

Struktura

O účastnících webináře

Co je ČG

Co znamená definice ČG v kontextu života člověka

- Kdo je gramotný

Co na to škola?

- Vývojové kontinuum a formativní hodnocení rozvoje gramotnosti žáka po celou dobu vzdělávání
- Koordinace ve škole – umožněná cíli učení
- Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

Test

Studijní literatura

O účastnících webináře

- Na jakém stupni a co rádi vyučujete?
- Jak moc a které knihy mají vaši žáci rádi (jako zdroj informací ve výuce a zábavy)?
- Jak často mají žáci ve výuce možnost vybrat si studijní zdroj informací a nebo knihu pro zábavné čtení?
- Co žáci umějí pro to, aby si vybrali to, co chtějí/potřebují?
- Co dalšího se chcete dnes dozvědět - do chatu

Na kterém stupni vyučuji?

- A. prvním
- B. druhém
- C. v předškolním vzdělávání
- D. jiném

Co vyučuji (nejraději)?

- A. Matematiku, základy přírodovědy či ekologie
- B. Český nebo cizí jazyk a komunikaci
- C. Literární výchovu, drama, hudbu, výtvarnou výchovu apod.
- D. Dějepis, zeměpis, výchovu k občanství, rodinnou či etickou výchovu
- E. Tělesnou výchovu nebo výchovu ke zdraví
- F. Pracovní vyučování, vedení domácnosti, vč. financí apod.

Jak často vaši žáci čtou – ve svém volném čase

- A. Aspoň hodinu denně
- B. Aspoň hodinu týdně
- C. Aspoň hodinu jednou za 14 dní
- D. Aspoň jednou měsíčně
- E. Nevím
- F. Nečtou

Jak často vaši žáci čtou: vlastní knihy, texty, zdroje informací ve škole

- A. Aspoň jednu vyuč. hodinu denně
- B. Aspoň hodinu týdně
- C. Aspoň hodinu jednou za 14 dní
- D. Aspoň jednou měsíčně
- E. Nevím
- F. V naší škole nečtou vlastní knihy a texty vůbec

Čtení jakých knih a textů vaši žáci preferují ve vašich hodinách jako zdroj informací

- A. Beletrii, vč. komiksů
- B. Věcnou literaturu a lit. populárně naučnou
- C. Odbornou literaturu
- D. Aktuální či historickou publicistiku
- E. Čtení do výuky vybírám já sám/sama
- F. V mých hodinách žáci nečtou

Které čtenářské dovednosti moji žáci mají perfektně rozvinuté, já to vím a stavím na tom?

- A. Umějí posoudit obsah a formální znaky textů a podle toho si je vybírají.
- B. Mají rozvinuté čtenářské strategie pro vysuzování a zvyšování svého požitku z četby (předvídají, kladou otázky sobě a autorovi, vracejí se zpět a shrnují, umějí dokončit příběh za podávajícího apod.)
- C. Umějí najít text adekvátní vzdělávací potřebě podle tématu či autora
- D. Moji žáci si (ještě) neumějí vybrat adekvátní text
- E. Nevím
- F. O tom jsem nepřemýšlel/a

Co bych si rád(a) z webináře odnesla?

- Napište do chatu, 30 vteřin

Co je ČG

schopnost rozumět psaným textům (včetně elektronických), přemýšlet o nich, vyhledávat příležitosti ke čtení a používat je k dosahování vlastních cílů, k rozvoji svých znalostí, potenciálu a aktivní participaci ve společnosti

(PISA 2018, s. 11)

Čtenářsky gramotný člověk

Je lepší člověk: má širší srdce a hlubší duši. Jak říkali ve středověcí otcové dominikáni, krušný svět, v němž žijeme, je jeden. Svět obživlý díky knihám má mnoho vrstev a podob – a ty jej zobrazují jako krásné a dokonalé, zajímavé a vždy vzrušující místo

Co znamená definice ČG v kontextu života člověka

schopnost rozumět psaným textům: základní schopností je dekodovat text a to jak v jeho celkovém vyznění, sdělení, tak po částech a to až do detailu, kde se může ztrácet podstatné (např. manipulace čtenářem); proto je součástí definice i „*přemýšlení o textech*“

Ukázka:

Gramotný člověk čte vždy-už s porozuměním: umí nalézt hlavní myšlenku, shrnout text, klást si otázky, předvídat, nalézt konkrétní „informaci“, odhalit manipulativní postupy apod.

Co znamená definice ČG v kontextu života člověka

vyhledávat příležitosti ke čtení: není mistra bez tréninku; ani Beatles by nebyli tak výborní, kdyby byli nehráli hodiny a hodiny týž program na tancovačkách v Hamburku

Ukázka:

Příležitost nedělá jen zloděje, ale také čtenáře! Příležitost ale znamená, že člověk čte při velice RŮZNÝCH PŘÍLEŽITOSTECH, nejen pro zábavu či hlubší pochopení něčeho při učení...

Co znamená definice ČG v kontextu života člověka

... a používat je k dosahování vlastních cílů, k rozvoji svých znalostí, potenciálu a aktivní participaci ve společnosti

Ukázka:

Čtenářsky plně (funkčně) gramotný člověk *používá*:

- ***Adekvátní texty*** pro svůj ***účel čtení, situaci*** – chci někam jet: vyhledám stránky s jízdními řády a aplikace k hodnocení hotelů; jdu volit: prostuduji, co konkrétní strany a jejich veřejní představitelé dělali a co plánují prosadit...
- ***Adekvátní způsoby čtení*** vzhledem ke čtenářskému účelu/záměru
- ***Čte často, čte kriticky*** – je si vědom, že co je psáno, není ani v tom nejlepším textu dáno samo o sobě, porovnává to s jinými zdroji a vlastním (s)vědomím

Co znamená definice ČG v kontextu života člověka?

Možná syntéza – co na to škola?

- Vývojové kontinuum a formativní hodnocení rozvoje gramotnosti žáka po celou dobu povinného vzdělávání: ukázky

Navržené obsahové linie ČG pro kurikulum a školu

1. *Vztah ke čtení*

1.1 **Výběr textů*** pro zážitek z četby

1.2 Rozšiřování čtenářských teritorií

1.3 Důvěra ve čtení

2. *Porozumění textu a interpretace*

2.1 **Vyhledávání a propojování** přímo i nepřímo vyjádřených informací podle účelu čtení

2.2 **Nalezení** důležitých informací a myšlenek textu a shrnutí, budování celkového porozumění textu

2.3 **Propojování** textu s vlastními znalostmi a zkušenostmi a **interpretace**

3. *Posuzování obsahu a formy*

3.1 **Forma a uspořádání textu** (také multimodální texty v digitálním prostředí)

3.2 Autor a adresát včetně prostředků, kterými autor podporuje svůj záměr a ovlivňuje čtenáře (čím konkrétně **zasáhl emoce čtenářů a zvýšil jejich prožitek**, čím konkrétně může manipulovat...)

3.3 Okolnosti, ve kterých funguje text (kontext)

4. *Čtenářská nezávislost*

4.1 **Výběr textů podle účelu čtení** a rozhodování o jeho užití

4.2 **Metakognice** – čtenářské strategie

4.3 Metakognice – reflexe čtení a čtenářství

Ukázka rozpracování jedné linie do dovedností podílejících se na ČG

3.2 Autor a adresát

7. ročník:

„Odhalí v přiměřeném textu literárním, publicistickém či prostě sdělovacím textu autorský záměr. Přemýšlí o tom, proč různí čtenáři (adresáti), které zná, mohou na stejný text reagovat různě.“

9. ročník:

„Odhalí v přiměřeném textu literárním, publicistickém či prostě sdělovacím textu autorský záměr a diskutuje o něm.“

*Ilustrační fotografie patří FF UK Praha,
je požádáno o právo fotku využít*

Samostatný čtenář (self-efficate reader)?

4.1. Volí vhodný text v souladu s účelem čtení, volbu zdůvodňuje, vhodnost textu vyhodnocuje. Opustí text, který nevyhovuje jeho účelu.

Po přečtení textu se kriticky zamýšlí: Co udělám s tímto textem (Budu nějak jednat? Změní se nějak moje rozhodování a jednání?)

4.2. Volí vhodné strategie čtení (způsoby čtení) v souladu s účelem čtení, vyhodnocuje jejich účinnost, podle potřeby je mění.

Monitoruje průběžně své porozumění čtenému textu, volí strategie překonávající neporozumění.

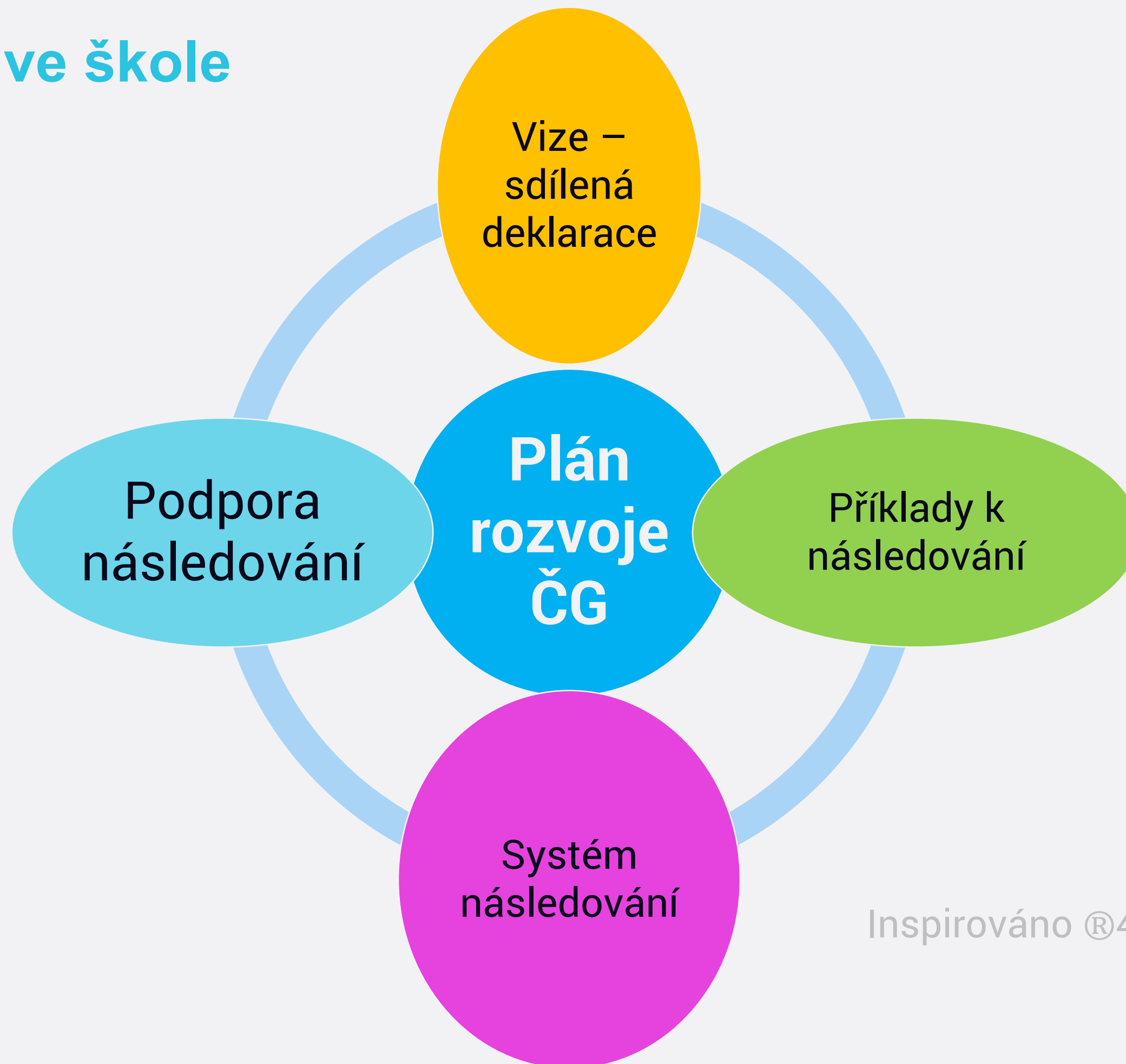
4.3. Samostatně reflektuje své čtenářství.

Stanovuje si čtenářské cíle, vyhodnocuje jejich dosažení, cíle upravuje nebo stanovuje nové.

Koordinace ve škole

- Gramotnosti jsou **komplexní** dovednost
- V některých školách, kde působíme, šly například *výchovné a vzdělávací strategie* učitelů **proti sobě**
- Gramotnost se naopak buduje v prostředí, kde jsou žáci vedeni ke **stejným hodnotám, formátům, způsobům práce s informacemi**
- Ke koordinaci lze využít **očekávané výsledky učení** v gramotnostech
 - **GRAMOTNOSTI.PRO**
- Na jejich začlenění do výuky a průběžné zpětné vazbě **spolupracujte** mezi učiteli a zapojte i žáky
- Když se vám nebude dařit, máte možnost se obrátit na **KC NÚV** nebo na **pilotní školu PPUČ**
- K tématu učení učitelů shlédněte tato videa:
 - **video 1 o učení učitelů**
 - **Video 2. diskuse o učení učitelů**

Koordinace ve škole

Inspirováno ®4 rolemi leadershipu
©FranklinCovey

Koordinace ve škole

Fotka, NÚV, pořízena na ZŠ Turnov, Skálava 600

Koordinace ve škole – jak jste na tom vy ve vaší škole?

- A. Máme **system** pravidelného sdílení zkušeností, společné plánování a hodnocení výuky vzhledem k rozvoji ČG žáků, škola má společné strategie rozvoje ČG a vedení takovou výuku/učitele podporuje
- B. **Jednotliví učitelé** se vzdělávají v oblasti rozvíjení ČG žáků a komunikují spolu, **ve škole se o tom ví**
- C. **Někteří učitelé** v naší škole /a já jsem mezi nimi/ se zabývají rozvíjením ČG
- D. Někteří učitelé ve škole se **asi zabývají** rozvíjením ČG, **mě se to netýká**
- E. **Nevím**, jak jsou na tom kolegové ve škole s ČG a ani nevím, zda ji podporuje vedení
- F. **Jiná odpověď** (napište ji do chatu, díky!)

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 1. Kritická gramotnost a podpora čtenářské metakognice
 - Článek obsahuje výukovou aktivitu, která kombinuje cíle rozvoje kritického myšlení a osvojování odborných znalostí
 - Je možno si stáhnout různé texty (s uvedením autora) a vyučovat s jejich využitím **dějiny, Vko a ekologický zeměpis či přírodovědu**; a zároveň podporovat rozvoj **metakognice, tedy samostatnost** dětských čtenářů
 - Autoři připojují pracovní listy a návod, jak uspořádat výstavku žákovských prací
 - Výuku lze pojmout jako výukový projekt v koordinaci několika vyučujících
 - Výuku lze variovat na prostředí školy (licence Creative commons)

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 2. Vztah ke čtení a rozšiřování čtenářského teritoria aktivizující výukou literatury
 - Text ukazuje, jak žákům ukázat šíři poezie a umožnit jim rozšíření čtenářského teritoria
 - Výuka vychází od pojmenovaných prožitků žáka a vede je k opakovanému čtení, analýze a sdílení těchto prožitků a k dalšímu tázání s ohledem na text, kontext, autora atd.:
 - Jak básník u mě vyvolal takovou náladu
 - Zvukovými prvky a zajímavostmi?
 - Volbou slov?
 - Stavbou textu? ...
 - Nacházím obdobné zajímavé texty v knihovně doma nebo v obci?
 - Článek nabízí množství textů na procvičování tohoto způsobu práce pro různé fáze učení

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 3. Kritická gramotnost v dějepisu: jak využít této příležitosti
 - Článek prezentuje aktivitu, která stojí na práci žáků s autentickými prameny (Facing History)
 - Jedná se o ukázky práce s primárními prameny z různých zdrojů, které jsou ale bezprostředně dostupné: ve škole, v obci...
 - Prameny se týkají krizových let 1968 a 1969; lze je tedy nejspíše nalézt také ve vaší škole a obci...
 - Text nevyzývá k orální historii, ale i ta je jako varianta možná
 - Autentické texty umožňují zeptat se žáků (vnitřně, nebo otevřeně), co dělala jeho rodina, co dělali učitelé jeho školy v krizových měsících...
 - A přitom se jedná o historii již dost vzdálenou, mohlo by se to účastníků dotknout méně než rok 1993 kde je tam ale žák, jeho myšlení, jeho zážitky, jak je bude sdílet?

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 4. Kritická gramotnost v dějepisu: jak na to jdou profíci
 - HistoryLab je jedna z dostupných online aplikací pro výuku soudobých dějin
 - Je vyvinutá v projektu ÚSTR Inovace výuky dějepisu: vývoj digitální aplikace pro práci s prameny (TD03000063) podpořeného TA ČR
 - Umožní žákům zvládnout čtení specifického kódu přímých historických pramenů; aplikace vtahuje žáka do historické reality jako aktéra, jako interpretátora událostí, jejich hodnotitele
 - Účastník je aktivizován také formou, jakou jsou úlohy předkládány: jedná se o komiksy
 - Komiks o konkrétních aktérech historických událostí obsahuje sadu úloh, které směřují čtenáře k sobě a k prožitky příběhu
 - Role učitele se mění od předkladatele skutečností k facilitátora diskusí a samostatného uvažování žáka, žáků a celé třídy

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 5. Deník živé přírody – volba zdrojů s ohledem na (výukovou) situaci
- Námět do výuky rozvíjející DG žáků ve výuce přírodopisu. Navazuje na předchozí výuku venku: poznávání přírody blízkého okolí školy.
- Na základě toho si zpracovávají karty živočichů do společného třídního deníku divoké přírody s využitím různých zdrojů informací a digitálních technologií.
 - Článek vznikl v rámci projektu Podpora práce učitelů (PPUČ).
 - ČG: vyhledávání a samostatné vyhodnocování informací o daném živočichovi. Rozvíjení vztahu k věcnému čtení a kritické práce se zdroji včetně jejich porovnávání s jinými zdroji a vlastní zkušeností.
- Varianta ke zvážení: žáci nemusí pracovat pouze s odbornou a populárně naučnou literaturou, doporučuje se i beletrie, publicistika – výsledek bude pestřejší; možnost spolupráce napříč stupněm vzdělání jako miniprojekt

Ukázkové činnosti pro učitele žáky; druhý stupeň ZŠ

- 6. Vzpomínka na [Bohuslava Blažka](#)

Venkov / města / média. Sociologické nakladatelství, 1998, ISBN 80-85850-59-1.

Východisko aktivity: žáci 7. ročníku mohou mít různě rozvinutý vztah k obci, kde žije. Má ji rád sám, nebo ji mají rádi jeho rodiče a ukazují mu, co je v ní pěkné, co ne a kde je velká šance, že se něco zlého stane.

Učitel může mít záměr, aby žáci přemýšleli o své obci jako o zdroji příležitostí pro dobrý život žáků. Obec je prostor, který žák základní školy může chápat a obsáhnout její funkce.

Aby ale viděl v obci příležitost pro svou budoucí realizaci? Chtěl by snad přispět k lepšímu životu své obce i aktivně?

Pokračování

Naše krásná vesnička

- Žáci si přinesou spoustu fotografií z obce, kde žijí, projdou cvičením Bohuslava Blažka: rozdělí fotky na tři skupiny:
 - Co je příležitost, čím se lidé v obci chlubí. Něco, co už nyní obci a občanům přináší profit
 - Co je neutrální (příležitost k rozvoji)
 - Co je z jejich pohledu špatně, za co se stydí, kam nechodí, kde se bojí, co vrhá špatné světlo na obec atp.
- Žáci o hromádkách diskutují:
 - může pomoci lepíková či panelová diskuse, anebo diskuse frontální se zapisovatelem myšlenek: tímto získají představu, jak vypadá něco, na čem se dá vydělat, čím se lze chlubit, kam někoho pozvat...

Žáci hledají
zdroje informací
o konkrétních
místech

Žáci posuzují
obsah a formu
sdělení

Pokračování

Naše krásná vesnička

- Třída se následně může rozdělit na 4 skupiny a zpracovat rozvojové plány, dvě skupiny pro místa ostudná a dvě skupiny pro místa, která jsou rozvojovou příležitostí
 - Učitel může diskusi vymezit financemi, které jsou k dispozici. Samozřejmě skupinu omezuje existence norem jako je zákon o obcích, o veřejné finanční podpoře nebo o zadávání veřejných zakázek
- Následuje tvorba letáků a debata o 4 různých programech rozvoje obce:
 - Varianty jsou uspořádat skutečnou veřejnou debatu; nebo např. celý druhý stupeň může sledovat debatu na webových stránkách tohoto miniprojektu
- Výsledek debaty je možno zjistit:
 - Reflexí argumentace a celkovým společným zhodnocením připravených projektů
 - Při veřejné debatě ve škole mohou její účastníci hlasovat

porozumění

Metakognice,
strategie práce s
texty a realizace
autorského záměru

Test ČG pro Vás je záležitost celého školního roku

- K jeho zvládnutí budete potřebovat:
 - **Cíl**, k němuž povedete žáky (můžete využít OVU ČG)
 - Ochotné **kolegy**, s nimiž se budete učit, plánovat, diskutovat a hádat se, realizovat výuku v dohodnutých intencích a také...
 - Pravidelnou platformu **sdílení výsledků**, postřehů, tipů, pochybností, otázek a výzev; a časem i ke společnému plánování a vyhodnocování
 - A potřebujete **chytré otázky** a podpůrný přístup k sobě navzájem:
 - Co dělám v hodině já a co žáci, do jaké míry je vedu k samostatnosti a sebehodnocení?
 - Jak často čtou, kdo rozhoduje o tom, co čtou, co pro to umějí?
 - Jak vypadají jejich výsledky práce? Jsme s nimi (já a oni) spokojeni?
 - Jaké by měly být výsledky práce? Co pro to musí udělat žáci a co já v dalším týdnu, měsíci...

Studijní literatura

Blažek, B. (1998). *Venkovy – anamnéze, diagnóza, terapie*. ERA.

Holec, J. (2019). *Deník živé přírody*. NÚV.

Altmanová, J., & Koubek, P. (2012). *Učíme se navzájem (zaměřeno na metakognici). Blok hodin o čínských obtížích s podzemní vodou*.

Činátl, K. (2018). *Rok 1968 pohledem školních pramenů*. NÚV.

Kampaň **Učíme v souvislostech**. Dostupná z: gramotnosti.pro

Koubek, P. (2011) *Jak učit žáky (číst) poezii*. NÚV.

Najbert, J. (Ed.). (2017) *HistoryLab.cz. Metodika k digitální dílně pro práci s historickými prameny*. ÚSTR.

Odborný panel ČG PPUČ. (2017). *Očekávané výsledky učení v gramotnostech*, další odborná a metodická literatura a videokanály.

PISA 2018. Draft Analytical Frameworks. May 2016.

Web projektu PPUČ. Dostupný z: gramotnostiproucitele.cz

Naplnění potřeb účastníků?

- A. Nedozvěděl jsem se nic, co bych nevěděl (webinář mé potřeby nenaplnil)
- B. Dozvěděl jsem se odpovědi na některé své otázky
- C. Mám další řadu otázek, které vznikly v průběhu webináře (je možno je položit prostřednictvím [konzultačního centra NÚV](#))
- D. Dozvěděl jsem se něco, co jsem nečekal
- E. Dozvěděl jsem se něco, co budu od nynějška realizovat v naší škole
- F. Něco jiného: jestli chcete, napište to autorům webináře a jeho účastníkům do chatu

Děkujeme za pozornost!

Národní ústav pro vzdělávání
Projekt Podpora práce učitelů
www.ppuc.cz

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Podpora budování kapacit pro rozvoj základních pre/gramotností v předškolním a základním vzdělávání - Podpora práce učitelů (PPUČ) je financován Evropskou unií.